

Virumaa ja Rakvere rajooni parteiorganisatsiooni võitlustee

Boris GORBUNOV,

EKP Rakvere Rajoonikomitee teine sekretär

5. novembril mõõdus 60 aastat Eestimaa Kommunistliku Partei rajamiset. Selle aja jooksul on EKP läbi käinud kangelasliku võitluse, raskete katsumuste ja ajalooliste võitude tee.

Eestimaa bolševistlik organisatsioon tegi oma arengus kuuni 1920. aastani läbi põhiliselt samad perioodid ja etapid kui Venemaa Sotsiaaldemokraatlik Töölise Partei. Kasvas ja tugevnes bolševistlik suund Eesti töölisliikumises, sirgus mehine põlvkond revolutsioonääre-leninlasi, nagu Jaan Anvelt, Nikolai Janson, Viktor Kingissepp, Hans Pöögelmann, Jaan Sihver ja paljud teised.

Oktoobrirevolutsiooni ettevalmistamise päevil pidas Lenin Eesti proletariaati ning Tallinna mereväeüksuse revolutsioonilisel meelestatud soldateid ja meremehi relvastatud ülestõusu üheks otsustavamaks jõuks.

Suure vaimustusega võtsid vastu teate Oktoobrirevolutsiooni võidust Petrigradis ka Rakvere ja Viru-

maa töötajad. Kaksikvõimu periood kujunes Rakveres tunduvalt pikemaks kui teistes suuremates keskustes. Et linnas puudus tugev revolutsiooniline töölisklass, olid töörahva väljastumised siin kogu 1917. aasta vältel üsnä tagasihoidlikud. Olukord muutus 1917. aasta lõpupoole, kui Rakvere nõukogu valiti ümber ning juhtivat osa hakkasid etendama Aseri ja Kunda bolševikud. 1917. aasta detsembri keskel kukutati koos Kunda ja Aseri Punakaardiga maakonnavalitsus ja võim läks üle Virumaa Tööraha Nõukogule.

17. detsembril valiti uus täitevkomitee, mille juhtivasse tuumikusse kuulusid esimees Aleksander Kippar, sekretär ja haridusosakonna juhataja Anna Leetsmann, administratiivosakonna juhataja Leopold Linder, kes oli Virumaa Punakaardi ülem. Energilise kommunisti Leopold Linderi elutee oli lühike. Ta hukati Tallinnas ööl vastu 2. jaanuari 1919.

Uus nõukogu täitevkomitee asus energiliselt juhtima uue

elu ehitamist Virumaal. Nõukogude võimu periood kujunes aga lühikeseks. Juba veebruaris 1918 jõudsid Rakverre Saksa okupatsiooniväed, kes poosid raudteejaama juures vangi langenud punakaartlased.

Sõjaline lüüasaamine Esimeses maailmasõjas ning 1918. aasta novembrirevolutsioon Saksamaal sundisid Saksa vägesid 1918. aasta lõpul Eestist lahkuma. Sakslased andsid võimu üle Eesti Ajutisele Valitsusele. Tallinna töölised ei nõustunud aga kodanluse võimuga ja valisid oma võimuorgani — Tallinna Töölise Saadikute Nõukogu. Et oma positsiooni kindlustada, palus Eesti kodanluse abi kapitalistlikelt riikidelt. Tallinna Töölise Saadikute Nõukogu oli sunnitud pöörduma abipalvega Nõukogude Venemaa valitsuse poole. 28. novembril vabastasid Punaarmee ja eesti kütipolgud Narva. 29. novembril kuulutati Narvas välja Eesti Tööraha Kommuuni nime all Eesti nõukogude vabariik. 1919. a. alguses oli nõukogude kord kehtestatud rohi-

● Alfred Stamme mälestuskivi juures mittingul kõneleb Harry Raag, Rakvere Linna TSN Täitevkomitee esimees 1940. a.

ket kui poolel Eesti territooriumist.

Eesti Tööraha Kommuuni eksisteeris kõigest mõne kuu. Kodanlikule valitsusele ruttasid appi Inglise sõjalaevastik, Soome palgasõdurid ja Vene valgekaartlased. Nõukogude Venemaa aga ei suutnud raskes sõjalises olukorras anda piisavat abi.

Algasid kodanliku võimu rasked aastad. Kuid Eesti töötav rahvas ei leppi-

nud hetkekski ajulise lüüasaamisega ja pidas visa võitlust oma tõelise vabaduse eest.

Kodanliku diktatuuri võimutamise algusaastatel kujunesid Lääne-Virumaa töörahva revolutsioonilise võitluse avangardiks Kunda tsemenditootjad, Aktiivselt tegelesid tööliste ja noorte organiseerimisega Alfred Valdsak, Richard Mikker, Richard Buch, Karl Veeborn, Johannes Veedla, Arnold Onga.

Bernhard Tinnuri, Ferdinand Tõnisson, Julius Talts jt.

Allred Valdsak ja teised tulihingelised Virumaa revolutsioonivõitlejad vaevlesid kodanliku diktatuuri ajal palju aastaid vanglamüüride vahel.

Eesti kommunistid võtsid 1919. aasta märtsis osa Kominterni asutamiskongressist ning seadsid sisse sidemad Kommunistliku Internatsionaaliga. Kuid ajalooliselt kujunenud olukord nõudis, et Eestis tegutseks iseseisev kommunistlik partei, kellel on oma programmilised loosungid, konkreetne tegevusplaan ja taktika.

a. 5. novembril tuli 1920. Tallinnas illegaalselt kokku Eestimaa Kommunistliku Partei I kongress, mis lähistas uue etapi algust eesti töötajate võitluses proletarise revolutsiooni võidu eest.

Kodanlik valitsus kuulutas Eestimaa Kommunistliku Partei väljaspool seadust seisvaks. Tema ridadesse kuulumise pärast karistati sunnitöö või surmanuhtlusega.

Hoolimata sõjaseadusest ja terrorist, Eestimaa Kommunistlik Partei kasvas ja tugevnes. Tema juhtimisel hoogustus töötavate hulkade võitlus kodanluse vastu. 1924. aasta alguseks oli partei liikmete arv kasvanud juba 2000-ni.

1938. a. ilmnesis Eestis uue revolutsioonilise tõusu esimesed tunnused. Taastati põrandaaluse juhtimise keskus Eestis — EKP Ille-

gaalne Büroo. Tugevnesid kohalikud parteiorganisatsioonid. Palju aitasid sellele kaasa 1938. aastal vanglast amnestiaga vabanenud kommunistid.

1940. a. kevadel kujunes Eestis üha selgemini välja revolutsiooniline olukord. Sõda kiirendas seda veelgi. Juunikuus saabus sobiv moment töörahva otsustavaks rünnakuks kodanluse võimu vastu. Arvestades kujunenud olusid ja tuginedes rahva revolutsioonilise aktiivsuse kasvule, asus EKP organiseerima proletariaadi väljaastumist.

Töölisklassi liikumist suunas EKP legaalselt töölisklasside kaudu, Virumaa olid põrandaalused parteiorganisatsioonid 1940. aasta algul Narvas, Kundas ja põlevkivibasseinis. 1940. a. juunipäeviks töötasid kõik Virumaa töölisorganisatsioonid EKP juhtimisel.

Kundas ja Ubja organiseerisid parteitööd ja töölisklassi revolutsioonilist koondumist Bernhard Tinnuri ja Alfred Valdsak, kes olid vanglast vabanenud 1938. aastal. Nende juhtimisel asutati Kunda parteiorganisatsioon.

Kunda tsemenditehase töölised ja Ubja kaevanduse kaevurid nõudsid ühisel demonstratsioonil uue valitsuse moodustamist rahvahulkade esindajast. Kuigi Rakveres puudus põrandaalune parteiorganisatsioon, leidis siingi tulihingelisi võit-

lejaid, kes asusid rahva väljastumiste etteotsa.

EKP volinikuks, kes pidi organiseerima töölisklassi väljastumist Virumaal, oli Neeme Ruus. Kundasse sõitis Volde- mar Jaanus. Ametiühingute Keskliidu organisatorina suunati Rakverre tööle kommunist Villem Soo, kes oli revolutsioonilise liikumisega seotud juba koolipäevist alates. 1941. aastal juhtis Villem Soo Virumaa TSN Täitevkomitee maosakonda. Suure Isamaasõja puhkemise järel jää ta tagalasse illegaalsele parteitööle. Ta langes võitluses 28. augustil 1941. aastal.

Üks võimsamaid rakverlaste miitinguid oli 22. juunil, millest võttis osa hulgaliselt rahvast. Linnavalitsuse juures asetleidnud miitingu avas Rakvere ühishaigekassa juhataja Voldemar Luksep. Kõnesid pidasid kommunistid Robert Rein- stein, Alfred Valdsak jmt., kes tervitasid südamlikult uut töö- rahva valitsust.

EKP juhtimisel oli Eesti töö- rahvas saavutanud suure võidu. Algas sotsia- listlik revolutsioon, mille teos- tamisest võttis osa ka Lääne- Virumaa töörahvas. Pärast juu- nipöörat määrati 27. juulil 1940. aastal Virumaa parteiko- mittee esimeseks sekretäriks ko- genud kommunist Alfred Stamm, kes astus revolutsiooni- võitluse teele 1920. aastal, ol- les Noorproletaarlaste Ühingu asutajaid. 1922. aastal võeti

ta vastu Kommunistlikku Par- teisse. Mitmeid aastaid pühen- das ta komsomolitööle, üheksa aastat istus vanglamüüride vahel. Ta oli ennastsalgav ja julge võitleja, suurepärase ini- mene.

Alfred Stamm asus energili- selt looma nõukogude võimu organeid, natsionaliseerima tööstust, ellu viima maareformi, looma partei- ja komsomolior- ganisatsioone. Kuigi parteitöö organiseerimine sellegaesges väikekodanlikus Rakveres oli eriti raske, tuli Stamm temale usaldatud ülesannetega edukalt toime. Sõjaeelse aasta jooksul tehti elu sotsialistlikul ümber- korraldamisel palju ära. Alfred Stamm oli Virumaa parteiorga- nisatsiooni juht 12 kuud. Tema kindlateks ja tublideks abilis- teks olid Villem Soo, August Naaber, vennad Reinsteiniid, Rudolf Jurtom, Oskar Raus, Oskar Sall, Magda ja Elmar Tunnel. 1941. aasta jaanuarist töötas Viru maakonna täite- komitee esimehena Alfred Vald- sak, kes tegi lühikese ajaga suure töö maareformi läbiviimisel ja nõukogude kaadri va- likul.

Tähtsat osa etendasid uue elu organiseerimisel kommu- nistlikud noored. Juulis rajatud Rakvere komsomoliorganisat- siooni asus juhtima energiline noormees Boris Berzin, Komsomolitööd aitasid korraldada komitee liikmed Ranne, Moor- berg, Rakkelt, Nikiforov ja Kuldmaa.

1941. aasta algul oli moodus- tatud parteiorganisatsioonid või partei- ja komsomoligrupid Loobus, Vatkus, Vösul, Aaspe- res, Kadrinna, Väike-Maarjas, Simunas, Sallas, Aseris, Kundas ja mujal. Tugevaim parteiorga- nisatsioon oli aga Kundas, ku- hu juba 1940. aasta sügisel kuulusid 24 partei liiget ja 8 liikmekandidaati.

E simesi ulatuslikumaid kokkuvõtteid sotsialist- likest ümberkorraldustest Virumaa tegi parteiorganisat- sioon 1940. aasta 24. novembril oma üldkoosolekul, millest võtsid osa 35 partei liiget ja 31 liikmekandidaati. Koosole- kul esinesid Stamm, Jurtom, Sall jt.

1940. a. lõpul töötas EK(b)P Virumaa Komitee 15-liikmelise- na: sekretärid Alfred Stamm ja Alfred Jurtom, naisorgani- saator Magda Tunnel, propa- ganda- ja agitatsiooniosakonna juhataja Oskar Sall, instruktor Vello Ranne, organiseerimis- instrueerimisosakonna juhataja Karl Ross ning instruktorid Pavel Merkulov, Albert Sander ja Geronti Seletski. Arvestus- sektori juhatajana töötas El- mar Tunnel ja erisektoris Va- lentina Maserova.

Parteikomitees töötasid veel Isak Serman, Aleksander Kuld- maa ja Salme Harkmann.

28. ja 29. jaanuaril 1941 toi- mus Rakvere Teatris EK(b)P Virumaa organisatsiooni I kon- verents, millest võtsid osa 106 (Järg 4. lk.)

...parteiorganisatsiooni võitlustee

(3. lk järg)
otsustava ja 27 nõuandva hääleõigusega delegaati. EK(b)P Virumaa Komitee tööaruandega esines Alfred Stamm, kes märkis, et Virumaa parteiorganisatsioon on lühikese ajaga saavutanud suurt edu sotsialistlike ümberkorralduste elluviimisel ja töötajate kommunistlikul kasvutamisel.

Fäsitliku Saksamaa kalalaitungiga meie kodumaale katkes sotsialistlik ülesehitustöö. Organiseeritud valmistus võitluseks ka EK(b)P Virumaa Komitee. Alfred Stamm korraldas koos Villem Sooga kaitse- ja evakueerimistööd. 23. juulil 1941 kinnitas partei keskkomitee büroo Stamme maakonna põrandaaluse parteitöö juhtijaks. Valmistati ette võitlejad, kes pidid jääma vaenlase tagalasse põrandaalusele tööle. Selgitati välja konspiratiivkorterid, kohtumispaigad ja muetseti dokumendid. Kuid eriulesandega põrandaalusele tööle jäänud Alfred Stamme, Oskar Rausi ja Salme Harkmanni tegevus kujunes lühiajaliseks. Reedetuna langesid nad tulevahetuses 28. augustil 1941. aastal Viivikonna külas. Fašismivastases võitluses andsid oma elu veel EK(b)P Virumaa Komitee töötajad Endel Karro, Valentina

Maserova, Elsa Meister, August Naaber, Oskar Sall, Ernst Sipria, Villem Soo, Elmar Tunnel ja Otto Tõlpus.

Okupantide väljakihutamisega sünnimaalt algas sõjajärgsete likvideerimine ja uue elu ehitamine. Virumaa partei- ja nõukogude organite põhiline tuumik saabus 24-liikmelise operatiivgrupi koosseisus kohe pärast Rakvere vabastamist. Juba 22. septembril alustasid tegevust maakonna partei- ja täitevkomitee. Esimesed tööd olid maanteede taastamine, sildade parandamine, sidevahendite korrastamine ning elanike ja sõjaväe toiduainetega varustamine.

Algasid kommunistide arlevõtmise ja parteiorganisatsioonilise töö taastamine kohtadel. Kaader oli nõrk, paljudel parteitöötajatel puudusid juhtimiskogemused. Esimestel sõjajärgsetel aastatel moodustasid aktiivse ja parteiorganisatsioonide koosseisus enamiku endised sõjamehed. Eriti raske oli olukord maal, kus oli vähe kommuniste. 1945. aastal peeti parteialgorganisatsioonide esimesed aruande- ja valimiskoosolekud.

Samal aastal toimus ulatuslik nõukogude organite moodustamine, et lahendada kiires korras majanduslikke ja kultuurilisi ülesandeid. Uut elu tuli ehitada

terava klassivõitluse olukorras. 1944.—1945. aastal mõrvasid bandiidid kümneid aktiviste. Võitluseks banditismi vastu moodustati hävituspataljon, linnades ja valdades aga kaastöögrupid.

Suure töö tegid parteiorganid komsomoli ja ametiühingute organiseerimisel ja töölerakendamisel.

Kiiresti pandi käiku tähtsamad tööstusettevõtted, kauplused ja teenindusasutused. 1944. aasta oktoobris alustas tööd Kunda tsemenditehas. Vaatamata suurtele jõupingutustele suudeti 1945. aastal toota ainult 49 000 tonni tsementi. 1945. a. lõpul tuli tehase direktoriks võimekas organisaaator Nikifor Vavilov. Kolme aasta pärast suudeti ületada sõjaeelse toodangu tase.

Palju ülesandeid seisis ees transpordi töölerakendamisel. Ulatuslikud olid ümberkorraldused põllumajanduses. 1946. aastal viidi lõpule maareform. Partei- ja nõukogude organite tähelepanu keskmes olid taime- ja loomakasvatussaaduste tootmise laiendamine ja riiklike müügikohustuste täitmine.

1950. aasta oktoobris moodustati Rakvere rajoon. Parteiorganisatsiooni I konverents peeti 17. ja 18. märtsil 1951. Tolleaegse rajooni territooriumil oli 40 par-

teialgorganisatsiooni 396 kommunistiga. Selleks ajaks oli põllumajanduse kollektiviseerimine sisuliselt lõpule jõudnud. Kuid maal oli esmane ülesanne tegevdada parteilist juhtimist, sest ainult ühes kolhoosis oli parteialgorganisatsioon. Kaadri oskusliku ettevalmistamise, õpetamise ja paigutamise saavutati märgatavat edu kõikidel elualadel.

Viiekümne aastate teisel poolel algas väikeettevõtete ühendamine ja tootmise spetsialiseerimine. Kuuekümnendail aastail eraldus tööstuslikust tootmisest teenindus. Kiiresti arenesid tööstus ja põllumajandus aastail 1959—1965. Rekonstrueeriti tsemenditehas «Punane Kunda» ja Rakvere Lihakombinaat, kaubandusliku inventari tehas sai uued ruumid, alustati linnasetehase ehitamist, esimese toodangu andis Tamsalu Jõusöödatehas jne. Iga aastaga muutus ettevõtete ilme, suurensid võimsused ja toodangu maht.

Praeguse Rakvere rajooni pale on muutunud tundmatuseeni. Rajooni tööstuse arengut iseloomustavad ilmekalt viimase 15 aasta tulemused. Kui 1965. aastal ületati esmakordselt 50 miljoni rubla piir, siis mitme viimase aasta jooksul annavad meie tööstustöötajad toodangut rohkem kui 200 miljoni rubla väärtuses.

Põllumajanduses on praegu igati nüüdisaegne sotsialistlik suurtootmine. Majandid on varustatud ajakohase tehnika ja hästi ette valmistatud kaadriga.

Viimase 15 aasta jooksul on lihtriigile müük kasvanud kolmkordseks ja piima müük rohkem kui kahekordseks. Põhjaliku muudatused on toimunud meharidus- ja kultuurielus ning teistel elualadel.

Virumaa ja Rakvere rajooni parteiorganisatsioonid on Eestimaa Kommunistliku Partei võitlussalgana läbi käinud raske, kuid saavusterohke tee. Paljud endised kaastöötajad on meist jäädavalt lahkunud. Majandus- ja kultuurielu probleemide lahendamisel on kommunistid andnud oma oskused ja teadmised, tahtejõu ja südamele. Virumaa ja Rakvere rajoonis on töötanud neil raskel aastatel palju andekaid partei- ja nõukogude ja komsomolitöötajaid, kelle ennastsalgavus ja lihtingelisus on meile alati eeskujuks, kes on andnud suure panuse rajooni majanduse ja kultuurielu arengusse. EKP Virumaa ja Rakvere Rajoonikomitee esimeste sekretäridena on töötanud Grigori Bolsagin, Paul Nerot, Lembit Merdik, Richard Ke ja Artur-Bernhard Upsi, rajooni nõukogu täitevkomitee esimehena Alfred Valdsak, Melan Leppik, Jaan Apfelbaum, Iv Oja ja Enn Mikker. Sügätanu ja südamlük austajate kõigile staažikatele kommunistidele, kõigile Virumaa ja Rakvere rajooni partei- ja nõukogude komsomolitöötajatele, kes peavad oma ennastsalgava tööga alama majandus- ja kultuurielule, mõnnekile tänapäevale!